

Kapitel 1

Mandag 1. marts 1943

Franz Meyer rejste sig for bordenden, kiggede ned, rørte ved dugen og afventede vores tavshed. Med sit lyse hår, sine blå øjne og sine nyklassicistiske træk, der så ud, som om de var skabt af Arno Breker, Hitlers officielle statsbilledhugger, svarede hans udseende ikke til den almindelige opfattelse af en jøde. Halvdelen af SS og SD så mere åbenlyst semitiske ud. Meyer tog en dyb, næsten euforisk indånding, stak i et bredt smil, halvt af letelse og halvt af livsglæde, og hævede glasset i retning af hver enkelt af de fire kvinder, der sad rundt om bordet. Ingen af dem var jødiske, men ifølge de racemæssige stereotyper, som Propagandaministeriet satte så stor pris på, kunne de have været det, for de var alle tyskere med kraftige næser, mørke øjne og endnu mørkere hår. Et øjeblik så det ud til, at følelserne sad Meyer i halsen, og da han omsider talte, havde han tårer i øjnene.

“Jeg vil gerne takke min kone og hendes søstre for jeres indsats på mine vegne,” sagde han. “At gøre det, I gjorde, krævede stort mod, og jeg kan slet ikke beskrive, hvad det betød for os, der var indespærret på Det Jødiske Velfærdskontor, at vide, at der var så mange mennesker udenfor, som bekymrede sig nok om os til at gå hen og demonstrere på vores vegne.”

“Jeg fatter stadig ikke, at de ikke arresterede os,” sagde Meyers kone, Siv.

“De er så vant til, at folk adlyder ordrer,” sagde hans svigerinde, Klara, “at de ikke ved, hvad de skal stille op.”

“Vi går tilbage til Rosenstrasse i morgen,” lovede Siv. “Vi holder ikke op, før alle derinde er løsladt. Alle to tusind. Vi har

vist, hvad vi kan udrette, når den offentlige mening bliver mobiliseret. Vi er nødt til at fortsætte presset.”

“Ja,” sagde Meyer. “Og det vil vi gøre. Men lige nu vil jeg gerne udbringe en skål. For vores nye ven, Bernie Gunther. Havde det ikke været for ham og hans kolleger på Krigsforbrydelseskontoret, ville jeg formentlig stadig sidde indespærret på Det Jødiske Velfærdskontor. Og hvem ved hvorhenne bagefter?” Han smilede. “Skål for Bernie.”

Vi var seks i den hyggelige lille spisestue i Meyers lejlighed i Lützowerstrasse. Idet fire af dem rejste sig og tavst hævdede deres glas, rystede jeg på hovedet. Jeg var ikke sikker på, at jeg fortjente Franz Meyers tak, og desuden var den vin, vi drak, en anstændig tysk rødvin – en Spätburgunder fra længe før krigen – som han og hans kone kunne have gjort bedre i at bytte til mad i stedet for at spille den på mig. Vin – og da især en god tysk rødvin – var nærmest uopdrivelig i Berlin.

Jeg ventede høfligt, til de havde drukket på mit velgående, inden jeg rejste mig for at modsige min vært. “Jeg er ikke sikker på, at jeg kan påstå, at jeg har øvet nogen særlig indflydelse på SS,” forklarede jeg. “Jeg talte med et par betjente, jeg kender, blandt dem, der bevogtede jeres demonstration, og de fortalte, at der svirrer vedholdende rygter om, at de fleste af de fanger, der blev arresteret lørdag som led i fabriksaktionen, formentlig bliver løsladt i løbet af få dage.”

“Det er utroligt,” sagde Klara. “Men hvad betyder det, Bernie? Tror du, at myndighederne virkelig vil skrue ned for deportationerne?”

Inden jeg kunne nå at lufte min mening, lød luftalarmens sirener. Vi kiggede alle forbløffet på hinanden, for der var gået næsten to år siden Royal Air Forces sidste luftangreb.

“Vi må i beskyttelsesrum,” sagde jeg. “Eller måske ned i kælderen.”

Meyer nikkede. “Ja, du har ret,” sagde han bestemt. “I må alle sammen derned. Bare for det tilfældes skyld, at det er alvor.”

Jeg tog min frakke og hat ned fra stumtjeneren og vendte mig om mod Meyer.

“Men du kommer da med, gør du ikke?” sagde jeg.

“Jøder har ikke adgang til beskyttelsesrummene. Måske har du ikke bemærket det før. Nå, det er der heller ikke nogen grund til, at du skulle have gjort. Jeg tror ikke, der har været luftangreb, siden vi begyndte at gå med den gule stjerne.”

Jeg rystede på hovedet. “Nej, det har jeg ikke.” Jeg trak på skuldrene. “Men hvor er det så meningen, at jøder skal gå hen?”

“Ad helvede til, selvfølgelig. Det er i det mindste, hvad de håber.” Denne gang var Meyers smil sardonisk. “Desuden ved folk, at dette er en jødisk lejlighed, og da loven siger, at man skal lade døre og vinduer stå åbne for at mindske virkningen af trykbølgen fra et bombenedslag, er det også en invitation til en lokal tyveknægt til at komme ind og stjæle fra os.” Han rystede på hovedet. “Så jeg bliver her.”

Jeg kiggede ud ad vinduet. På gaden under mig blev hundredvis af folk allerede gennet hen til det lokale beskyttelsesrum af uniformeret politi. Der var ikke megen tid.

“Franz,” sagde Siv. “Vi går ikke derned uden dig. Du kan bare lade din frakke hænge her. Hvis de ikke kan se din stjerne, vil de antage dig for tysker. Du kan bære mig derind og sige, at jeg besvime, og hvis jeg viser mit identitetskort og siger, at jeg er din kone, er der ingen, der opdager noget.”

“Det har hun ret i,” sagde jeg.

“Og hvad så hvis jeg bliver arresteret? Jeg er lige blevet løsladt.” Meyer rystede på hovedet og lo. “Desuden er det sikkert en falsk alarm. Har Fede Hermann ikke forsikret os, at dette er den bedst forsvarede by i Europa?”

Sirenen udenfor hylede videre som en gruppvækkende mekanisk trompet, der annoncerer afslutningen på natskiftet i helledes rygende fabrikker.

Siv Meyer satte sig ved bordet og pressede hænderne sammen. “Hvis du ikke går, går jeg heller ikke.”

“Heller ikke jeg,” sagde Klara og satte sig ved siden af hende.

“Der er ikke tid til at skændes om det,” sagde Meyer. “I bør gå. Alle sammen.”

“Det har han ret i,” sagde jeg, nu mere indtrængende, da vi allerede kunne høre bombeflyenes brummen i det fjerne. Det var åbenlyst, at der ikke var tale om en falsk alarm. Jeg åbnede

døren og vinkede de fire kvinder til mig. "Kom nu," sagde jeg.

"Nej," sagde Siv. "Vi bliver her."

De to andre søstre kiggede på hinanden og satte sig så ved siden af deres jødiske svoger. Tilbage stod jeg med min frakke i hånden og et nervøst udtryk i ansigtet. Jeg havde trods alt set, hvad vores egne bombefly havde gjort ved Minsk og dele af Frankrig. Jeg tog frakken på og stak hænderne i lommen for at skjule, at de rystede.

"Jeg tror ikke, de kommer for at kaste propaganda-flyveblade ned," sagde jeg. "Ikke denne gang."

"Nej, men det er bestemt ikke civile som os, de er ude efter," sagde Siv. "Det er regeringsdistriktet. De må vide, at der ligger et hospital her i nærheden. RAF vil ikke risikere at ramme Det Katolske Hospital, vel? Sådan er englænderne ikke. Det er Wilhelmstrasse, der er deres mål."

"Hvordan kan de vide det fra to tusind fods højde?" hørte jeg mig selv sige med spag stemme.

"Hun har ret," sagde Meyer. "Det er ikke den vestlige del af Berlin, der er målet. Hvilket vil sige, at det nok er godt det samme, at ingen af os er i Rosenstrasse i aften." Han smilede til mig. "Du bør gå dernel, Bernie. Vi klarer os. Vent og se."

"Det har du sikkert ret i," sagde jeg og besluttede at ignorere luftalarmen ligesom de andre. Jeg begyndte at tage frakken af. "Alligevel kan jeg ikke efterlade jer her."

"Hvorfor ikke?" spurgte Klara.

Jeg trak på skuldrene, men det, det i virkeligheden handlede om, var dette: Jeg kunne ikke så godt gå min vej og fortsat se godt ud i Klaras smukke brune øjne, og jeg var ret opsat på, at hun skulle have et godt indtryk af mig, men det følte jeg ikke, at jeg kunne sige til hende, ikke endnu.

Et øjeblik mærkede jeg det stramme i brystet, da mine nerver stadig løb af med mig. Så hørte jeg nogle bomber eksplodere i det fjerne og udstødte et lettelsens suk. Når man i skyttegravene under Den Store Krig kunne høre granaterne eksplodere et andet sted, betød det som regel, at man var i sikkerhed, for det var den almindelige antagelse, at man aldrig hørte den, der slog en ihjel.

“Det lyder til, at det er den nordlige del af Berlin, der bliver ramt,” sagde jeg og lænede mig op ad dørkarmen. “Benzinraffineriet i Thaler Strasse, formentlig. Det er det eneste virkelige mål her i nabolaget. Men jeg synes i det mindste, at vi bør kravle ind under bordet. For det tilfældes skyld, at en vildfarende bombe –”

Jeg tror, det var det sidste, jeg sagde, og det var nok det, at jeg stod i døråbningen, der reddede mit liv, for i samme øjeblik så det ud, som om den nærmeste vinduesrude smeltede til tusind dråber lys. Nogle af disse gamle berlinerlejligheder var solidt bygget, og jeg fik senere at vide, at den bombe, der ramte den, vi befandt os i – for ikke at nævne hospitalet i Lützowerstrasse – og jævnedes den med jorden på en brøkdels af et sekund, med sikkerhed ville have slået mig ihjel, hvis ikke overliggeren over mit hoved og den svære egetræsdør, der hang under den, havde modstået vægten af loftsbjælken, for det var den, der slog Siv Meyer og hendes tre søstre ihjel.

Derefter var der mørke og stilhed bortset fra lyden af en kedel på et gasapparat, som begyndte at fløjte, da den langsomt kom i kog, selv om det nok bare var det, mine ramponerede trommehinder fornemmede. Det var, som om nogen havde slukket det elektriske lys og trukket de gulvbrædder væk, som jeg stod på, og følelsen af, at verden forsvandt under mine fødder, har muligvis mindet om fornemmelsen af at få en hætte over hovedet og blive hængt i en galge. Jeg ved det ikke. Det eneste, jeg kan huske af, hvad der derefter skete, var, at jeg lå skråt nedad på en bunke murbrokker, da jeg kom til bevidsthed igen, og at der oven på mit ansigt lå en dør, som jeg i flere minutter, indtil jeg havde samlet luft nok i mine bombesprængte lunger til at stønne om hjælp, var overbevist om var låget på min egen forbandede kiste.

Jeg havde forladt Kripo i sommeren 1942 til fordel for Wehrmachts Krigsforbrydelseskontor med hjælp fra min gamle kollega Arthur Nebe. Som leder af Specialaktionsgruppe B, der havde hovedkvarter i Smolensk, hvor tusindvis af russiske jøder var blevet myrdet, vidste Nebe selv en ting eller to om krigs-

forbrydelser. Jeg er sikker på, at det tiltalte hans humoristiske sans, at jeg ville blive tilknyttet en organisation ledet af gamle prøjsiske dommere, hvoraf hovedparten var indædt antinazistiske. De var trofaste over for de militære idealer, som var nedfældet i Genevekonventionen fra 1929, og mente, at der fandtes en korrekt og ærefuld måde for hæren – en hvilken som helst hær – at udkæmpe en krig på. Nebe må have fundet det vældig morsomt, at der eksisterede et retssystem inden for den tyske overkommando, som ikke blot var modstander af at have parti-medlemmer inden for sine ærværdige mure, men som også var helt indstillet på at vie sine betydelige midler til efterforskning og retsforfølgelse af forbrydelser begået af og mod tyske soldater: Tyveri, plyndring, voldtægt og mord kunne alt sammen blive genstand for langvarige og seriøse undersøgelser – og nogle gange give deres ophavsmænd en dødsdom. Jeg syntes også selv, det var ret morsomt, men ligesom Nebe er jeg jo også fra Berlin, og det er almindeligt kendt, at vi berlinere har en underlig form for humor. I vinteren 1943 grinede man af, hvad man kunne komme til at grine af, og jeg ved ikke, hvordan jeg ellers skal beskrive en situation, hvor man kan få en korporal i hæren hængt for voldtægt og mord på en russisk bondepige i én landsby, der kun ligger få kilometer fra en anden landsby, hvor en særlig aktionsgruppe fra SS lige har myrdet femogtyve tusind mænd, kvinder og børn. Jeg regner med, at grækerne har et ord for den slags komedie, og hvis jeg havde hørt lidt bedre efter i oldkundskabstimerne i skolen, havde jeg måske vidst, hvad det var for et ord.

Dommerne – de var næsten alle sammen dommere – som arbejdede for Kontoret, var lige så lidt hyklere, som de var nazister, og så ingen grund til, at deres moralske standard skulle sænkes, bare fordi Tysklands regering slet ingen moralsk standard havde. Det har grækerne helt bestemt et ord for, og jeg vidste endda, hvad det var, selv om jeg sagt i al ærlighed var nødt til at lære at stave til det igen. De kaldte den form for opførsel etik, og det følte godt for mig at have at gøre med rigtigt og forkert, idet det hjalp mig til at genfinde en stolthed over, hvem og hvad jeg var. I det mindste for et stykke tid.

Det meste af tiden assisterede jeg Kontorets dommere – flere af hvem jeg havde kendt under Weimarrepublikken – med at tage imod vidneudsagn eller finde nye sager, Kontoret kunne efterforske. Det var sådan, jeg lærte Siv Meyer at kende. Hun havde en god veninde ved navn Renata Matter, som var en god ven af mig, og som arbejdede på Hotel Adlon. Siv spillede flygel i Adlons orkester.

Jeg mødte hende på hotellet søndag den 28. februar, hvilket var dagen efter, at Berlins sidste jøder – omkring ti tusind personer – var blevet arresteret til deportation til ghettoerne østpå. Franz Meyer arbejdede på Osrams elpærefabrik i Wilmersdorf, hvor han også blev arresteret, men inden da havde han været læge, og det var grunden til, at han havde arbejdet som sygehjælper på et tysk hospitalsskib, som blev angrebet og sænket af en britisk ubåd ud for Norges kyst i august 1941. Min chef og Kontorets leder, Johannes Goldsche, havde forsøgt at efterforske sagen, men på det tidspunkt mentes der ikke at have været nogen overlevende. Så da Renata Matter fortalte mig om Franz Meyers historie, opsøgte jeg hans kone i deres lejlighed i Lützowerstrasse.

Det var en kort spadseretur fra min egen lejlighed i Fasanenstrasse med udsigt over kanalen og det lokale rådhus og kun et kort stykke vej fra synagogen i Schulstrasse, hvor mange af Berlins jøder havde siddet i transit på vej mod en ukendt skæbne østpå. Meyer havde kun undgået arrestation, fordi han var en *Mischehe* – en jøde, som var gift med en tysker.

På bryllupsbilledet på biedermeierbordet var det let at se, hvad de så i hinanden. Franz Meyer var en absurd flot mand, som mindede meget om Franchot Tone, filmskuespilleren, der engang havde været gift med Joan Crawford. Siv var bare smuk, og det er der ikke noget absurd i. Hvad vigtigere er, det samme var hendes tre søstre, Klara, Frieda og Hedwig, som alle var til stede, da jeg mødte deres søster for første gang.

“Hvorfor trådte Deres mand ikke frem før?” spurgte jeg Siv Meyer over en kop surrogatkaffe, den eneste form for kaffe, der var til at få nu. “Denne episode fandt sted den 30. august 1941. Hvorfor er han først villig til at tale om den nu?”

“De ved tydeligvis ikke ret meget om, hvordan det er at være jøde i Berlin,” sagde hun.

“Sandt nok. Det gør jeg ikke.”

“Ingen jøde ønsker at tiltrække sig opmærksomhed ved at være del i en efterforskning i Tyskland. End ikke i en god sags tjeneste.”

Jeg trak på skuldrene. “Det kan jeg godt forstå,” sagde jeg. “Vidne for Kontoret den ene dag og fange hos Gestapo den næste. Til gengæld ved jeg, hvordan det er at være jøde ude østpå, og hvis De vil forhindre, at Deres mand ender der, håber jeg, at De taler sandt om disse ting. På Krigsforbrydelseskontoret kommer der masser af mennesker, som prøver at spille vores tid.”

“De har været østpå?”

“Minsk,” sagde jeg blot. “De sendte mig her tilbage til Berlin og Krigsforbrydelseskontoret, fordi jeg drog mine ordrer i tvivl.”

“Hvad foregår der derude? I ghettoerne? I koncentrationslejrene? Man hører så mange forskellige historier om, hvad genbosættelserne går ud på.”

Jeg trak på skuldrene. “Jeg tror ikke, at historierne bare tilnærmelsesvis fortæller om de rædsler, der finder sted i ghettoerne østpå. Og i øvrigt er der ingen genbosættelser. Der er kun sult og død.”

Siv Meyer udstødte et suk og udvekslede så blikke med sine søstre. Jeg kunne selv godt lide at se på hendes tre søstre. Det var en behagelig afveksling at tage imod et vidneudsagn fra en tiltrækkende og velformuleret kvinde i stedet for fra en såret soldat.

“Tak for Deres ærlighed, Herr Gunther,” sagde hun. “Foruden historierne hører man også så mange løgne.” Hun nikkede. “Siden De har været så ærlig, så lad også mig være det. Den væsentligste grund til, at min mand ikke har talt om sænkningen af SS *Hrotsvitha von Gandersheim* før, er, at han nødigt ville forære doktor Goebbels noget nyttig antibritisk propaganda. Men nu hvor han er blevet arresteret, kan det være hans eneste chance for at undgå at komme i koncentrationslejr.”

“Vi har ikke meget at gøre med Propagandaministeriet, Frau

Meyer. Ikke hvis vi kan undgå det. Måske er det dem, De skal tale med.”

“Jeg tvivler ikke på det, De siger, Herr Gunther,” sagde Siv Meyer. “Ikke desto mindre er britiske krigsforbrydelser mod forsvarsløse tyske hospitalsskibe god propaganda.”

“Lige netop den type historier er særligt nyttige lige nu,” tilføjede Klara. “Efter Stalingrad.”

Jeg måtte indrømme, at hun nok havde ret. Den Sjette Tyske Armés overgivelse ved Stalingrad den 2. februar havde været den største katastrofe, nazisterne havde oplevet, siden de kom til magten, og Goebbels’ tale den 18., som nedkaldte total krig over det tyske folk, behøvede virkelig episoder som sænkningen af et hospitalsskib som bevis for, at der ikke var nogen vej tilbage for os mere – at det var sejr eller intet.

“Hør her,” sagde jeg. “Jeg kan ikke love noget, men hvis De fortæller mig, hvor Deres mand bliver holdt fanget, vil jeg tage derhen med det samme og tale med ham, Frau Meyer. Hvis jeg tror, der er hold i hans historie, kontakter jeg mine overordnede og ser, om vi kan få ham løsladt som kronvidne i en undersøgelse.”

“Han bliver tilbageholdt på Det Jødiske Velfærdskontor i Rosenstrasse,” sagde Siv. “Vi kan tage med, hvis De vil.”

Jeg rystede på hovedet. “Det behøves ikke. Jeg ved, hvor det er.”

“De misforstår,” sagde Klara. “Vi tager alle sammen derhen under alle omstændigheder. For at protestere mod Franz’ arrestation.”

“Det tror jeg ikke er nogen god idé,” sagde jeg. “Så bliver De også arresteret.”

“Der kommer masser af hustruer derhen,” sagde Siv. “De kan ikke arrestere os alle.”

“Hvorfor ikke?” spurgte jeg. “Hvis De ikke skulle have bemærket det, har de arresteret alle jøderne.”

Da jeg hørte skridt i nærheden af mit hoved, forsøgte jeg at skubbe den tunge trædør væk fra mit ansigt, men min venstre hånd sad i klemme, og den højre gjorde for ondt til, at jeg kunne

bruge den. Nogen råbte noget, og et minut eller to senere mærkede jeg, at jeg gled lidt nedad, da brokkerne, jeg lå på, flyttede sig som grus på en stejl bjergside, og så blev døren fjernet, så jeg kunne se mine redningsmænd. Ejendommen var næsten helt forsvundet, og det eneste, der stod tilbage i det kolde måneskin, var en høj skorsten, som bar på en nedadstigende serie kaminer. Adskillige hænder lagde mig på en bære, og jeg blev flyttet væk fra den rodede, rygende bunke af mursten, beton, spruttende vandrør og planker og lagt ud midt på gaden, hvor jeg kunne nyde den perfekte udsigt til en brændende bygning i det fjerne og strålerne fra Berlins forsvarsløskastere, som fortsat afsøgte himlen for fjendtlige fly, men sirenen afblæste nu alarmen, og jeg kunne høre folk komme op fra beskyttelsesrummene for at se, hvad der var tilbage af deres hjem. Jeg tænkte på, om der var sket noget med min egen lejlighed i Fasanenstrasse. Ikke fordi der var noget særligt i den. Næsten alt af værdi var blevet solgt eller byttet væk på den sorte børs.

Gradvis begyndte jeg at dreje hovedet den ene og den anden vej, indtil jeg følte mig i stand til at skubbe mig op på den ene albue for at se mig om. Men jeg kunne knap få vejret, da mine lunger stadig var fulde af støv og røg, og anstrengelsen forårsagede et hosteanfald, som først gik over, da en mand, jeg halvt om halvt genkendte, sørgede for noget vand til mig og lagde et tæppe over mig.

Cirka et minut efter lød der et højt råb, og skorstenen styrtede ned over det sted, hvor jeg havde ligget. Støvet fra dens sammenstyrtning lagde sig over mig, så jeg blev flyttet længere hen ad gaden og anbragt ved siden af nogle andre, som ventede på lægebehandling. Klara lå en armlængde fra mig. Hendes kjole var næsten ikke flænget, hendes øjne var åbne, og hendes krop så ganske uskadt ud. Jeg råbte hendes navn flere gange, indtil det omsider gik op for mig, at hun var død. Det var, som om hendes liv var gået i stå som et ur, og det forekom helt umuligt, at så meget af hendes fremtid – hun kan ikke have været mere end tredive – var forsvundet i løbet af få sekunder.

Andre lig blev lagt ud på gaden ved siden af hende. Jeg kunne ikke se hvor mange. Jeg satte mig op for at lede efter Franz

Meyer og de andre, men anstrengelsen var for meget for mig, og jeg sank sammen og lukkede øjnene. Og besvime, formoder jeg.

“Giv os vores mænd tilbage.”

Man kunne høre dem tre gader væk – en stor og vred flok kvinder – og da vi drejede om hjørnet af Rosenstrasse, mærkede jeg min underkæbe synke. Jeg havde ikke set noget lignende på de berlinske gader, siden før Hitler kom til magten. Og hvem skulle have forestillet sig, at den bedste påklædning, når man skulle opponere mod nazisterne, var en pæn hat og en håndtaske?

“Løslad vores mænd,” råbte mængden af kvinder, mens vi masede os vej hen ad gaden. “Løslad vores mænd nu.”

Der var mange flere af dem, end jeg havde forventet – måske flere hundrede. Selv Klara Meyer så overrasket ud, men ikke så overrasket som de betjente og SS-folk, der bevogtede Det Jødiske Velfærdskontor. Med et fast greb om deres maskinpistoler og geværer mumlede de forbandelser og fornærmelser til de kvinder, der stod nærmest døren, og så skrækslagne ud over at opleve, at de blev ignoreret eller ligefrem forbandet tilbage. Dette var ikke, som det skulle være, for når man havde et våben, så var det meningen, at folk skulle gøre, som de fik besked på. Det er punkt et i det at være nazist.

Velfærdskontoret på Rosenstrasse tæt på Berlins Alexanderplatz var en grå granitbygning med sadeltag fra den wilhelminske periode ved siden af en synagoge – tidligere Berlins ældste – som var blevet delvist ødelagt af nazisterne i november 1938, beliggende mindre end en spytklats vej fra Politipræsidiets, hvor jeg havde tilbragt det meste af mit voksne arbejdsliv. Nok arbejdede jeg ikke længere for Kripo, men det var lykkedes mig at beholde min ølbrik – identitetsskiltet af messing, som udløste så krysteragtig en respekt hos de fleste tyske borgere.

“Vi er gode tyske kvinder,” råbte en kvinde. “Loyale over for Føreren og Fædrelandet. De skal ikke tale sådan til os, flabede unge karl.”

“Jeg taler sådan til enhver, som er vildledt nok til at være gift

med en jøde,” hørte jeg en af de uniformerede betjente – en korporal – sige til hende. “Gå hjem, dame, ellers bliver De skudt.”

“Du trænger til en ordentlig endefuld, din lille lømmel,” sagde en anden kvinde. “Er din mor klar over, at du er sådan en arrogant hvalp?”

“Kan De se?” sagde Klara triumferende. “De kan ikke skyde os alle sammen.”

“Ikke det?” snerrede korporalen. “Når vi får ordre til at skyde, kan jeg love dig, at du får den første kugle, Bedste.”

“Tag det roligt, korporal,” sagde jeg og stak ølbrikken op foran hans ansigt. “Der er absolut ingen grund til at være grov over for disse damer. Især ikke en søndag eftermiddag.”

“Javel, hr.” sagde han hurtigt. “Undskyld, hr.” Han nikkede bagud over skulderen. “Skal De derind, hr.?”

“Ja,” sagde jeg. Jeg vendte mig om mod Klara og Siv. “Jeg prøver at gøre det, så hurtigt jeg kan.”

“Men hvis De ville være så venlig,” sagde korporalen, “vi har brug for ordrer, hr. Ingen har fortalt os, hvad vi skal. Kun at vi skal blive her og hindre folk i at gå ind. Måske kunne De nævne det, hr.”

Jeg trak på skuldrene. “Gerne, korporal. Men efter hvad jeg kan se, gør De allerede et storartet stykke arbejde.”

“Gør vi?”

“De opretholder ro og orden, ikke sandt?”

“Jo.”

“De kan jo ikke opretholde ro og orden, hvis De begynder at skyde alle disse damer, vel?” Jeg smilede til ham og klappede ham på skulderen. “Ifølge min erfaring, korporal, så ligner det bedste politiarbejde barnemad og bliver altid hurtigt glemt.”

Jeg var ikke forberedt på det syn, der mødte mig indenfor, hvor lugten allerede var ulidelig, for et Velfærdskontor er ikke beregnet til at være transitlejr for to tusind fanger. Mænd og kvinder med identitetskort i en snor om halsen ligesom uledsagede børn på et tog stod i kø for at bruge et toilet uden dør, mens halvtreds eller tres andre var proppet ind i et kontor, hvor der kun var ståplads. Velfærdspakker – mange af dem afleveret af kvinderne udenfor – fyldte et andet lokale, som de var blevet

smidt ind i, men ingen beklagede sig. Alt var roligt. Efter næsten ti års naziregime var jøder for kloge til at beklage sig. Det var kun politisergenten, som havde ansvaret for disse mennesker, der virkede tilbøjelig til at begræde sin skæbne, og mens han ledte efter Franz Meyers navn på en skriveplade og derefter fulgte mig ovenpå til det kontor, hvor manden var i forvaring, begyndte han at rulle sin pigtrådsrulle af skarpe beklagelser ud:

“Jeg ved ikke, hvad jeg skal stille op med alle de mennesker. Ingen har fortalt mig noget som helst. Hvor længe de skal være her. Hvordan jeg skal indlogere dem. Hvad jeg skal svare alle de forbandede kvinder, der kræver svar. Det er ikke nemt, det kan jeg godt sige Dem. Det eneste, jeg har, er det, der var i bygningen her, da vi ankom i går. Toiletpapiret slap op, efter at vi havde været her i en time. Og guderne må vide, hvad jeg skal give dem at spise. Der er ingenting, der har åbent på en søndag.”

“Hvorfor åbner De ikke de fødevarepakker og deler dem ud?” spurgte jeg.

Sergenten så vantro på mig. “Det kan jeg da ikke,” sagde han. “Det er private pakker.”

“Jeg vil ikke tro, at de mennesker, de tilhører, vil have noget imod det,” sagde jeg. “Så længe de bare får noget at spise.”

Vi fandt Franz Meyer i et af de større kontorer, hvor hen ved hundrede mænd tålmodigt ventede på, at der skulle ske noget. Sergenten råbte Meyers navn op og gik stadigt knurrende ud for at tænke over det, jeg havde foreslået med pakkerne, mens jeg talte med mit potentielle krigsforbrydelsesvidne i korridorrens relative afsondrethed.

Jeg fortalte ham, at jeg arbejdede for Krigsforbrydelseskontoret, og hvorfor jeg var kommet. Imens lod kvindernes protest udenfor til at blive mere højlydt.

“Deres kone og svigerinder er udenfor,” sagde jeg. “Det var dem, der fik mig til det her.”

“Vær rar at bede dem gå hjem,” sagde Meyer. “Jeg tror, der er sikrere der end her.”

“Det er jeg enig i. Men de vil ikke høre på mig.”

Meyer smilede. “Nej, det kan jeg forestille mig.”

“Jo hurtigere De fortæller mig, hvad der skete på SS *Hrotsvitha*

von Gandersheim, des hurtigere kan jeg tale med min chef om at få Dem ud herfra, og des hurtigere kan vi få dem alle sammen uden for farezonen." Jeg holdt en pause. "Hvis De altså er indstillet på at afgive forklaring til mig?"

"Det er vel min eneste chance for at undgå koncentrationslejr, tænker jeg."

"Eller det der er værre," tilføjede jeg som en ekstra ansporing.

"Ja, det er da ærlig snak." Han trak på skuldrene.

"Skal jeg opfatte det som et ja?"

Han nikkede, og vi brugte den næste halve time på at nedskrive hans beretning om, hvad der var sket ud for Norges kyst i august 1941. Da han havde underskrevet det, vippede jeg en finger fra side til side foran hans ansigt.

"Ved sådan at komme herind stikker jeg snuden frem for Deres skyld," sagde jeg. "Så lad hellere være med at skuffe mig. Hvis jeg bare mærker duften af, at De ændrer på Deres historie, vasker jeg mine hænder. Forstået?"

Han nikkede. "Men hvorfor stikker De snuden frem?"

Det var et godt spørgsmål, og det krævede sikkert også et svar, men jeg ville nødig ind på, hvordan en ven af en ven havde bedt mig om at hjælpe, sådan som den slags ting normalt blev ordnet i Tyskland, og jeg ville bestemt ikke nævne, hvor tiltrækkende jeg fandt hans svigerinde Klara, eller at jeg gerne ville indhente det forsømte, når det gjaldt om at hjælpe jøder, og måske også lidt mere end det forsømte.

"Lad os nøjes med at sige, at jeg ikke bryder mig ret meget om Tommyerne, og lade det være ved det, ikke?" Jeg rystede på hovedet. "Desuden lover jeg ikke noget. Det er op til min chef. Dommer Goldsche. Hvis han mener, at Deres udsagn kan give anledning til at indlede en undersøgelse af en britisk krigsforbrydelse, så er det ham, der skal overbevise Udenrigsministeriet om, at det er en hvidbog værd, og ikke mig."

"Hvad er en hvidbog?"

"En officiel publikation beregnet på at fremlægge den tyske side af en episode, der kan regnes som en krænkelse af krigens love. Det er Kontoret, der gør alt benarbejdet, men det er Udenrigsministeriet, der udgiver rapporten."

“Det lyder, som om det kan tage nogen tid.”

Jeg rystede på hovedet. “Heldigt nok for Dem har Kontoret og dommeren en hel del indflydelse. Selv i Nazityskland. Hvis dommeren køber Deres historie, har vi Dem hjemme i morgen.”